

Politolog Oskar Krejčí: Jak uškrtit Rusko

- CZ24 News | 19. listopadu 2020

Politolog Oskar Krejčí se ve svém komentáři zamýšlí nad náhodou, která od srpna přivedla řadu zemí v postsovětském prostoru do krizového stavu.

Série ostrých konfliktů v těsné blízkosti Ruska zvyšuje ostražitost i těch analytiků, kteří nemilují konspirační teorie. Nejde jen o bezprostřední okolí hranic státu, ale též o ruský svět v civilizačním smyslu – oblast, v níž se během trvání Ruské říše a Sovětského svazu vytvořily nadstandardní osobní i kulturní vazby. Je skutečně pouhá náhoda, že se Bělorusko bouří ve chvíli, kdy se obnovil konflikt v Kyrgyzstánu, povolební Gruzii zmítají manifestace a propukla nová válka mezi Arménií a Ázerbájdžánem?

Anakonda

Prostý pohled na mapu ukazuje, že Rusko na západě hraničí s pobaltskými zeměmi a popřevratovou Ukrajinou, jejichž vlády nejsou Moskvě nakloněny. Právě tak jako vláda Gruzie. V případě příchodu protiruských elit k moci v Bělorusku by se na evropském perimetru podařilo sevřít Rusko do pevného obklíčení. Problémy Kyrgyzstánu a válka v Náhorním Karabachu jsou pak závažné problémy okraje ruského světa. Každý takový problém komplikuje vnitrostátní rozvoj Ruska a z řady aspektů

prolamuje i mezinárodní autoritu Moskvy. Nemluvě o zvyšování nebezpečí velké války.

Žádný stát nemá nevinné dějiny, tedy ani Rusko. V pohnuté historii Ruska ale nelze nalézt podobu takového tlaku proti Západu, jakým už v minulosti Západ svíral Rusko po celém obvodu jeho hranic. Tento západní tlak se opakuje ve změněných podmínkách od dob Krymské války v cyklech, přičemž každý tento cyklus doprovázely i různé konceptuální vize.

• Krymská válka (1853 až 1856)

Bez ohledu na lokalizační název této války boje probíhaly na téměř celém perimetru Ruského impéria – od Murmansku přes Podunají, Černé moře a Kavkaz až po Dálný východ. Válka měla pobřežní charakter, nezasáhla Pobaltí. K důsledkům Krymské války někteří autoři přidávají také prodej Aljašky Spojeným státům (1867). I když se podařilo odrazit útok britských a francouzských válečných lodí na dnešní Petropavlovsk-Kamčatskij (1854), ukázalo se, že ubránit Aljašku v případě války s Britským impériem by Petrohrad nedokázal.

Krymská válka nastartovala dlouhodobý souboj dvou rozpínajících se impérií, britského a ruského. Tehdy, tedy v druhé polovině 19. století, se v Londýně zrodily představy o nutnosti zadržovat či zatlačovat Rusko, a to včetně propagandistického zajištění této politiky. Britská politická elita se rozdělila na dvě části: zastánce útočné politiky (*forward policy*) a obhájce „mistrného nicnedělání“ (*masterly inactivity*).^[1]

• Zahraniční intervence během občanské války (1917 až 1922)

Útok států Čtyřspolku jako pokračování 1. světové války trval až do kapitulace Německa. Následoval útok původních spojenců Ruska z Dohody, tedy Velké Británie a Francie, k nimž se přidaly Japonsko a USA. Boje začaly vyloděním interventů v Murmansku, následoval japonský útok na severní Sachalin a výsadek ve Vladivostoku, k němuž se přidali britští a američtí vojáci. Pak se britská, francouzská a americká vojska vylodila v Archangelsku. Britské jednotky pronikly do Zakavkazska a do Baku. Interventi se vylodili v Oděse a v Sevastopolu a začali pronikat na Ukrajinu. V téže době se britští vojáci vylodili v Tallinnu. Kruh se uzavřel.

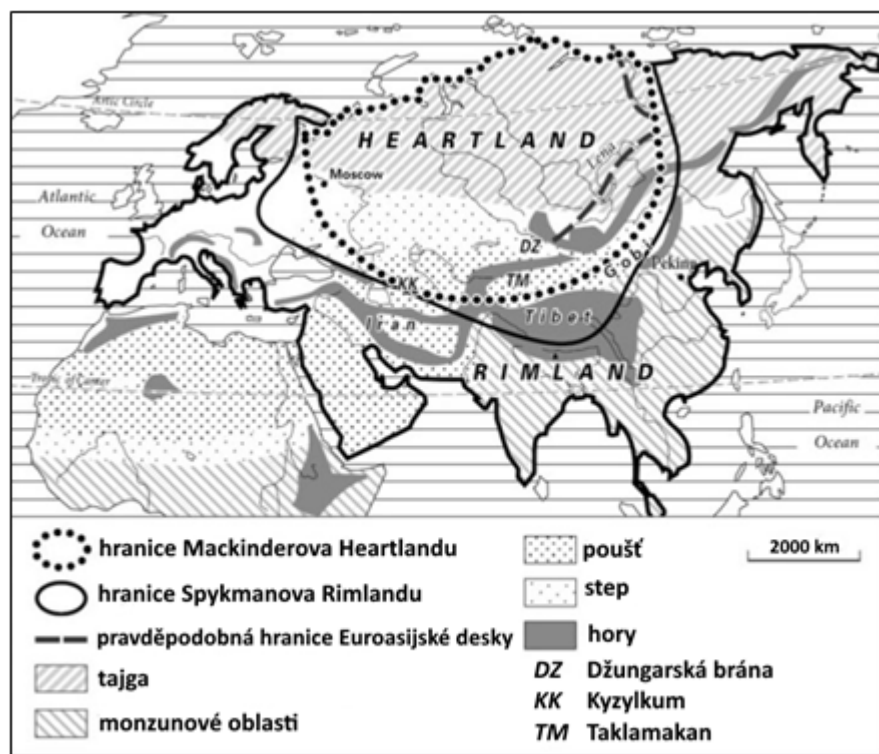
Konceptuálním přínosem se tehdy stala idea sanitárního kordonu, s níž v březnu 1919 přišel francouzský premiér Georges Clemenceau. Mělo se jednat o blok států odstěpených od Ruského impéria, který by měl oddělit revoluční Rusko od západní Evropy a zabránit šíření komunismu. Představa nárazníkových států odpovídala i názorům Halforda Mackindera, jednoho ze zakladatelů anglosaské geopolitiky. Ten se domníval, že je nutné oddělit Heartland – geopolitické jádro Eurasie ležící v Rusku – od Německa, čímž mimo jiné přispěl k vytvoření Československa.

• Studená válka (1946 až 1990)

Poučen z těchto událostí se Kreml za 2. světové války úspěšně snažil vyhnout bojům na dvou frontách, ale také poslal vojáky do Íránu. Z války pak Sovětský svaz vzešel oklopen vlastními „nárazníkovými státy“, čímž se území Ruska stalo chráněné před konvenčními ozbrojenými konflikty.

V bipolárním světě ale války nezmizely, pouze se posunuly z území Ruska do okrajového pásu Eurasie a na jiné kontinenty.

Tuto situaci ještě před koncem 2. světové války předpověděl americký geopolitik Nicholas Spykman v knize *Geografie míru* (1944). Podle něho se Heartland stává méně důležitým než Rimland, okrajový pás Eurasie. Podobu Rimlandu přibližuje mapa převzatá z časopisu *Journal of Liberty and International Affairs* [2]. Je z ní zřejmé, že v tomto pásu se během studené války odehrály největší vojenské střety: konec občanské války v Číně, korejská válka, válka v Indočíně, v Afghánistánu, ale také arabsko-izraelské války či irácko-iránská válka a podobně.

Do Rimlandu také směřovala paktománie Washingtonu. Za vznikem aliance NATO, která spojuje USA s Evropou, následovaly pakty SEATO a CENTO pro část asijského Rimlandu a pakt ANZUS plus bilaterální smlouvy s Japonskem a Tchaj-wanem pro Pacifik. Výsledkem bylo obklíčení SSSR a ČLR sítí základen v době, kdy strategické bombardéry byly jediným nosičem jaderných náloží. Někteří autoři v tomto obklíčování viděli strategii anakondy, snahu ovinout a uškrtit Sovětský svaz.

Ideologické vysvětlení konfliktu v Rimlandu, které bylo důležité pro politickou praxi Západu, přinesly dvě vize: představa zadržování komunismu od George Kennana a koncepce zatlačování komunismu z pera Jamese Burnhama. V tomto konceptuálním rozkolu je patrný ohlas zmíněného rozdělení britských představ v době Krymské války.

Nic nového

Po skončení studené války představují obdobu škrtícího kruhu kolem Ruska taková opatření, jako jsou expanze NATO na východ, naplňování projektu Národní protiraketová obrana USA, ale i aktivity Pentagonu v Asii. Spadá sem i pokus vytvořit Organizaci pro demokracii a ekonomický rozvoj (GUUAM), kordon států mezi EU/NATO a Ruskem, do něhož se měly zapojit Gruzie, Ukrajina, Uzbekistán, Ázerbájdžán a Moldavsko (po vystoupení Uzbekistánu GUAM). Stín podezření padá i na východní politiku Evropské unie, která do bruselského rozměru východu nezačlenila Rusko.

Tlak na Rusko má politický, vojenský, ale i propagandistický charakter. Aktuální geopolitickou simultánku také doplnila – jistě čistě náhodou – i kauza Navalnyj. To, čemu se dnes poněkud nesrozumitelně říká hybridní válka s Ruskem, nevzniklo až v tomto století. Kanadsko-britský historik Philip Longworth ve svých *Dějínách impéria* uvádí, že když Ivan IV. začal v 16. století válku proti Livonsku, Němci využívali nově vynalezeného knihtisku k výrobě pamfletů, které líčily, jak ruští vojáci „dvaceti tisícům lidí nejprve usekali nohy a ruce a potom měli být pověšeni“, popisovaly „ohavnosti, jichž se dopouštěli na vdaných ženách, dívkách a dětech“. Už tehdy se takto po světě šířila představa, že „Rusové jsou smečka zdivočelých kacírů a jejich car vzorem tyрана“. [3] Války to jistě byly ohavné, ale nikterak se nevymykaly z tehdejších standardů.

Konflikt civilizací

Manipulace s barevnými revolucemi po volbách se staly nejen známé, ale i srozumitelné. Méně známé jsou manipulace spojené s představami konfliktu civilizací. To platí i o válce o Náhorní Karabach. Pro Rusko je však představa konfliktu s islámem v dnešní západní podobě cizí. Na jeho území žije přes 14 milionů muslimů (více než ve Francii a Německu dohromady), což je přibližně 10 % obyvatel Ruska. Nadpoloviční většinu tvoří muslimové v osmi subjektech Ruské federace. Rusko je od roku 2005 pozorovatelem Organizace islámské spolupráce.

V kulturních kořenech Ruska je ale pravoslaví. Obdobně jako je tomu u Arménie, na rozdíl od Ázerbájdžánu s islámskou tradicí. To by mělo z Jerevanu vytvářet přirozenějšího spojence Moskvy v konfliktu, jehož současná fáze začala v posledních letech existence Sovětského svazu. Jenže stejně jako Arménie mají pravoslavné kulturní kořeny Ukrajina a Gruzie, státy, které patří k nejostřejším kritikům Ruska. Pravoslavná víra formovala kulturu také Bulharska a Rumunska, členů NATO, o Řecku nemluvě. Má se v takové situaci politika Moskvy vůči Jerevanu zakládat na solidární pravoslavné příbuznosti, nebo na věcné analýze? Mezinárodněpolitická rozhodnutí mají zpravidla mnohavrstevné motivy, mezi nimiž tradiční konfese nemá v současnosti prioritu. Nejen v Moskvě, ale ani v Ankaře.

Přechod k multipolárnímu uspořádání světa vytváří regionální subsystémy, ve kterých mohou převládat jiné vztahy než v sousedních subsystémech, byť se v nich objevují stejní hráči. V takových regionech může mít mocenská rovnováha jinou podobu než rovnováha v globálním systému. Věcná analýza konfliktu v Náhorním Karabachu proto musí ukázat, jaká je vnitřní a zahraniční politika Arménie poté, kdy barevná revoluce v roce 2018 svrhla vládu v Jerevanu. Měla by říci, jaký je osobnostní profil současného arménského premiéra Nikoly Pašinjana a jaký ázerbájdžánského prezidenta Ilhama Alijeva, ale také lidí v jejich okolí. Je jejich vztah k Moskvě dán konfesí? Analýza musí zvážit i ekonomické souvislosti, například budoucnost vodních projektů poblíž Náhorního Karabachu na hranici s Íránem.

Přetržení konfliktu

Tragédie kolem Náhorního Karabachu je spojena s tím, že obě válčící strany mají část pravdy. Tím, že Rusko zprostředkovalo mír v okamžiku téměř úplné vojenské porážky Arménie, posunulo řešení desetiletí trvajících konfliktu na novou, v řadě ohledů nadějnější rovinu. Kdyby se Rusko nechalo zatáhnout do krvavé války Arménie a Ázerbájdžánu, trátilo by jak ono, tak i zmíněné země. A napomohlo by naplňování geopolitického modelu snažícího se jako anakonda udusit Rusko prohlubováním problémů v okolí jeho hranice.

Anebo je to jinak. Prostě mezinárodní politika má vždy geografický rozměr a pouze pokračuje

přeměna či rozklad postsovětského prostoru. Třeba výše uvedené události spolu nijak nesouvisejí. Třeba je to jenom náhoda. I když, jak Auric Goldfinger řekl Jamesi Bondovi, „jednou je to náhoda, podruhé shoda okolností a potřetí nepřátelská akce“.

Odkazy:

[1] Sergejev, Jevgenij Ju.: *Bolšaja igra, 1856–1907: mifi i realnosti rossijsko-britanskich otnošenij v Centralnoj i Vostočnoj Azii*. Moskva: Tovariščestvo naučnyh izdanij KMK, 2012, s. 40-41.

[3] Podle Suban Kumar Chowdhury and Abdullah Hel Kafi: The Heartland Theory of Sir Halford John Mackinder: Justification of Foreign Policy of the United States and Russia in Central Asia. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. Vol. 1, No. 2, 2015, s. 11.

[3] Longworth, Philip: *Dějiny impéria. Sláva a pád ruských říší*. Praha-Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA a Ševčík, 2008, s. 94 a 103.

Autor: Oskar Krejčí

Zdroj: <http://casopisargument.cz/>